

УДК 323.2:316.334.3-053.6](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.1.10>

Вікторія КАРПУК

аспірантка кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-9087-5980

Бібліографічний опис статті: Карпук, В. (2021). Взаємодія державних структур та інститутів громадянського суспільства у роботі з молоддю. *Humanitas*, 1, 60–65, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.1.10>

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ СТРУКТУР ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РОБОТІ З МОЛОДДЮ

У статті розглянуто механізм взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства, встановлено, що під громадянським суспільством розуміють систему державних та недержавних інститутів, що дає можливість людині реалізувати її громадянські права, різноманітні потреби, інтереси і цінності членів суспільства. Проаналізовано напрями, форми й методи партнерської співпраці держави та інститутів громадянського суспільства у роботі з молоддю, зокрема: участь у виборах; громадські ради; місцеві ініціативи; створення молодіжних громадських організацій; молодіжні проекти; мистецькі фестивалі; тренінги; табори; міжнародні програми; волонтерство; міжнародні програми; бізнес-інкубатори; школи; участь у молодіжних асоціаціях тощо. Усі ці ініціативи налагоджують партнерську взаємодію між молоддю та державою.

Визначено основні нормативно-правові документи, які регулюють державну молодіжну роботу та сприяють розвитку активного громадянського суспільства. Розглянуто як державна політика сприяє ефективному розвитку громадянського суспільства шляхом законодавчого закріплення різних форм демократичної участі, надання інститутам громадянського суспільства державної фінансової підтримки. Виокремлено принципи формування молодіжної політики у громаді та молодіжні пріоритети. Також у статті з'ясовано, що ефективна участь молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівнях має важливе значення для здорового, демократичного суспільства. Важливими інститутами громадянського суспільства є громадські організації. Визначено, що завдяки функціонуванню молодіжних громадських організацій молоді люди засвоюють позитивний соціальний досвід, формують соціально значущі установки, навички та вміння просоціальної поведінки. Серед напрямів діяльності молодіжних громадських організацій виокремлено волонтерство, громадянське виховання, вивчення іноземних мов, сприяння розвитку молодіжного підприємництва, соціальне партнерство, туризм, міжнародний обмін, народна творчість, екологія, національно-патріотичне виховання, культурно-мистецькі напрями тощо.

Ключові слова: держава; інститути громадянського суспільства; молодь; громадська організація; взаємодія.

Viktoriiia KARPUK

Postgraduate Student at the Department of Social Pedagogy and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-9087-5980

To cite this article: Karpuk, V. (2021). Vzaiemodiia derzhavnykh struktur ta instytutiv hromadianskoho suspilstva u roboti z moloddiu [Interaction of the state and civil society institutions in working with youth]. *Humanitas*, 1, 60–65, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.1.10>

INTERACTION OF THE STATE AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS IN WORKING WITH YOUTH

The present article deals with the mechanism of interaction between the state and civil society institutions. It has been established that civil society is defined as a system of state and non-state institutions, which enables a person to assert their civil rights, various needs, interests and values of a member of society. The areas, forms and methods of partnership between the state and civil society institutions for work with youth are analysed. Particularly, participation in elections; public councils; local initiatives; creation of youth public organizations; youth projects; art festivals; trainings; camps; international programs; volunteering; international programs; business incubators; schools; participation in youth organizations etc. All these initiatives establish partnerships between youth and the state.

The main legal documents that regulate the state youth work and promote the development of an active civil society are outlined. It is considered how a state policy promotes the effective development of civil society through the legislative consolidation of various forms of democratic participation and the provision of civil society institutions with state financial support. The principles of youth policy formation in the community and youth priorities are highlighted. The article states that the effective participation of young people in public life at the local and regional levels is important for a healthy, democratic society. Public organizations are important institutions of civil society. It is determined that due to the functioning of youth public organizations, young people gain positive social experiences, form socially significant attitudes, skills and abilities of prosocial behaviour. Among the activities of youth public organizations are distinguished volunteering, civic education, learning foreign languages, promoting youth entrepreneurship, social partnership, tourism, international exchange, folk art, ecology, national and patriotic education, cultural and artistic trends and more.

Key words: state; civil society institutions; youth; non-governmental organisation; interaction.

Постановка проблеми. Формування у підростаючого покоління громадської активності, навичок участі молоді у громадянському житті, участь у процесах прийняття рішень є важливим завданням сучасного суспільства, що зумовлює необхідність активізації роботи школи, закладів вищої освіти, соціальних інститутів, інститутів громадянського суспільства та й загалом державних структур щодо створення умов для розвитку соціально активної особистості, формування у неї готовності та вміння брати участь у діяльності, спрямованій на перетворення соціальної дійсності.

Для молодого покоління необхідно сприймати цінності громадянського суспільства, розуміти важливість його становлення та роль молоді у його розвитку. Допоміжними механізмами формування у свідомості молоді переконання щодо необхідності становлення демократичного ладу є досягнення необхідного рівня громадянської культури та формування соціальних навичок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми взаємодії інститутів громадянського суспільства з державою досліджували такі науковці: Л. Мельник висвітлювала стратегічні напрями взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства; В. Степаненко здійснив глибокий аналіз особливостей громадянського суспільства; В. Алексєєв розглядав взаємовідносини держави та суспільства; Н.Липовська вивчала форми взаємодії між владою та суспільством; І. Чаплай, С. Гончарук, Л. Гаєвська досліджували громадянське суспільство загалом та інші.

Разом з тим, бачимо, що більшість праць присвячена опису взаємодії держави та громадянського суспільства, а не узагальненню їхньої співпраці у роботі з молоддю.

Аналіз літературних джерел свідчить, що не існує єдиного визначення поняття «громадянське суспільство». В.П.Степаненко визна-

чає громадянське суспільство тоді, коли люди здатні об'єднуватись для результативного захисту своїх прав і солідарному відстоюванні своїх інтересів, коли громадяни цінують свої свободи та захищають свою справедливість сприймають свою рівність перед законом і є відповідальними за себе, за свої родини і країну, коли медіа вільно критикують уряд, який дослухається до цієї критики, коли громадяни поважають один одного, толерантно сприймають відмінності, протистоять ксенофобії, дискримінації та насильства [8, с. 15].

На думку Л. Мельник, громадянське суспільство – це система, яка складається з кількох частин: по-перше, громадські організації (інститути), які виконують соціальні функції; по-друге, механізми взаємодії між суспільством і державою; по-третє, механізми контролю суспільства владних відносин [4, с. 4]. В. Алексєєв розглядає громадянське суспільство, як систему позадержавних суспільних відносин та інститутів, що дає можливість людині реалізувати її громадянські права, різноманітні потреби, інтереси і цінності членів суспільства [1, с. 51].

Метою статті є дослідження механізмів, методів та напрямів взаємодії державних структур та інститутів громадянського суспільства у роботі з молоддю.

Виклад основного матеріалу. Ключовою ланкою розвитку української держави є формування інституційних засад взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства, яке створює можливості для взаємообумовленого розвитку органів державної влади та інститутів громадянського суспільства.

До державних установ, які активно співпрацюють з молоддю належать: Міністерство молоді та спорту України, ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», обласні або міські Молодіжні центри, місцеві департаменти та інші.

Зазвичай, коли йдеться про поняття «інститут громадянського суспільства» мають на увазі ініціативи, які сприяють і забезпечують формування суспільних відносин. До них належать різних напрямів організації (громадські, благодійні, релігійні), благодійні фонди, профспілки, освітні платформи («Моя кар'єра», «Всеосвіта»), асоціації (Асоціація молодіжних центрів України, Національна молодіжна рада України), молодіжні проекти (проект «U-Report»), некомерційні засоби масової інформації (Internews), онлайн-ресурси неформальної освіти (Learn LifeLong) тощо. Крім того, інститут громадянського суспільства може мати на меті залучення громади до процесу прийняття рішень, співпраця з органами місцевого самоврядування, моніторинг та залучення до просвіти громадян. Усі ці ініціативи налагоджують партнерську взаємодію між громадянином, зокрема, молоддю та державою [4].

Питання формування шляхів роботи держави з молоддю широко відображено в Законах України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» та «Про молодіжні та дитячі громадські організації», у Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, у Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року. Зазначимо, що наразі в Україні завершився період реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства, яка розрахована на 2016–2020 роки. Проте маємо новий Указ Президента України «Про Національну стратегію державної молодіжної політики до 2030 року». Тому громадська спільнота активно займається підготовкою нової Стратегії. Особливого значення ця проблема набуває в державній молодіжній роботі та сприянні розвитку активного громадянського суспільства.

Основою формування нормативно-правової бази забезпечення участі молоді в суспільному житті є Конституція України, яка гарантує кожній людині право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань, свободу світогляду і віросповідання, об'єднання в громадські організації, участь в управлінні державними справами, захист своїх економічних і соціальних інтересів тощо.

Існує безліч форм участі молоді в процесах вирішення громадянських питань шляхом залучення до діяльності в інститутах громадянського суспільства. Молоді люди можуть приймати участь у багатьох напрямках, починаючи з добровільної роботи до активної участі в організаціях, від участі в неформальній освіті до агітації. Серед поширених форм участі з питань молоді можна виокремити наступні: участь у виборах (щоб голосувати і бути обраним); громадські ради; громадські слухання; місцеві ініціативи; участь у діяльності організацій громадянського суспільства; молодіжні соціальні проекти; клуби за інтересами; створення мереж однолітків — залучення молодих людей до навчання їхніх однолітків за принципом «рівний-рівному»; підпис петицій; створення тематичних груп в соціальних мережах; участь в різних видах неформального навчання тощо [3, с. 13].

У Переглянутій Європейській хартії участі молоді в громадському житті виокремлено принципи формування молодіжної політики у громаді та молодіжні пріоритети:

- будь-яка політика і заходи, покликані активізувати участь молоді, повинні враховувати різні потреби та інтереси молодих людей;

- участь молоді в суспільному житті на місцевому і регіональному рівні повинна стати частиною загальної політики залучення громадян у суспільне життя;

- стратегії роботи з молоддю мають визначатися за погодженням і спільно з молоддю та її представниками;

- проголошені в Переглянутій Європейській хартії принципи та різні форми участі стосуються усіх молодих людей без дискримінації. Слід звертати увагу на тих молодих людей, які належать до малозабезпечених верств суспільства, а також етнічних, національних, соціальних, культурних, релігійних та мовних меншин [7].

Ефективна участь молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівнях має важливе значення для здорового, демократичного суспільства. Молоді люди мають право брати участь у демократичних структурах і процесах нашого суспільства. Вони мають право бути почутими і приймати свої власні рішення з питань, які будуть впливати на них і їхнє життя.

Державна політика сприяє розвитку громадянського суспільства шляхом законодавчого

закріплення різних форм демократичної участі, надання інститутам громадянського суспільства державної фінансової підтримки. У таких напрямках вагоме значення має громадянська освіта і розвиток громадянської культури у молоді шляхом тісної співпраці державних структур та неурядових організацій. До прикладу, Міністерство молоді та спорту України спільно з Програмою розвитку ООН, Державним інститутом сімейної та молодіжної політики впроваджують спеціалізований навчальний курс «Громадянська освіта для молодіжних працівників». Тренерами цієї програми є громадські активісти, які попередньо пройшли навчання у програмі «Молодіжний працівник» та спеціальну підготовку з викладання зазначеного вище курсу. Навчання дає змогу молодіжному працівнику сприяти активізації соціальної та громадянської діяльності молоді, розуміти права людини і власну ідентичність, цікавитися суспільними процесами, критично їх оцінювати.

Метою курсу є підвищення спроможності молодіжних працівників підтримувати та забезпечувати активну участь молоді у процесах прийняття рішень на локальному та регіональному рівні [2, с. 14].

Зазначимо, що громадянська освіта допомагає молоді бути добре проінформованими, активними громадянами, залученими у процеси вироблення політики та демократичного управління. На державному рівні громадянська освіта була визначена національним пріоритетом згідно з Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016–2020 роки.

Таким чином, бачимо, що діяльність інститутів громадянського суспільства з молоддю, незважаючи на певну автономність, тісно пов'язане з державними структурами. Вони перебувають у тісній колаборації і доповнюють одне одного. В демократичних відносинах, держава визнає інститути громадянського суспільства повноправним партнером, яка відображає діяльність через найрізноманітніші форми організації і самоорганізації суспільного життя, молодь прагне реалізувати власні інтереси та реалізувати їх через громадську діяльність і водночас впливати на державну владу.

Дієвим інструментом впливу молодих громадян на розвиток своєї громади є їх участь

у діяльності інститутів громадянського суспільства. Важливими інститутами громадянського суспільства є громадські організації.

Завдяки функціонуванню молодіжних громадських організацій молоді люди засвоюють позитивний соціальний досвід, формують соціально значущі установки, навички та вміння просоціальної поведінки. Завдяки цьому забезпечується успішність соціалізації та формування соціальної компетентності молоді.

Серед напрямів діяльності молодіжних громадських організацій виокремлюють: волонтерство, громадянське виховання, вивчення іноземних мов, сприяння розвитку молодіжного підприємництва, соціальне партнерство, туризм, міжнародний обмін, народна творчість, екологія, національно-патріотичне виховання, культурно-мистецькі напрями тощо.

Існує чимало платформ для роботи з активною молоддю. Громадські організації спільно з державними органами, департаментами, працюючи з молоддю, застосовують різноманітні форми та методи, до прикладу: реалізація спільних проєктів за участю молоді та для молоді; мистецькі фестивалі (фестиваль «Бандерштат», фестиваль-конкурс «Яскрава країна», заснований ГО «Яскрава країна»); тренінги («Молодіжний працівник»); табори (онлайн-табір «Крок до Лідерства», заснований Фондацією регіональних ініціатив); сприяють участі у міжнародних програмах (Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» (USAID), Одеська обл.); міжнародне волонтерство (Aiesec); міжнародні програми (програма ERASMUS+); бізнес-інкубатори (бізнес-інкубатор WannaBiz (м. Одеса), програма «COSME»); школи (Всеукраїнська Школа Партнерств, заснована Фондацією регіональних ініціатив; школа Медіапатріотів) тощо. Велика кількість таких заходів, програм організовані спільно з державними структурами (наприклад, обласними державними адміністраціями) та громадськими організаціями.

Яскравим прикладом такої співпраці може бути Нідерландський проєкт «Dance4Life» («Танець заради життя») спрямований на роботу з молоддю для розвитку лідерства і збереження репродуктивного здоров'я, профілактики ВІЛ та інфекцій, що передаються статевим шляхом. Цей проєкт реалізовувався на міжнародному, регіональному та місцевому рівнях. Україна

реалізовуватиме програму разом з партнерами: БФ «Повернення до життя» (м. Кропивницький), ПОБФ «Громадське здоров'я» (м. Полтава), БО «Харківський благодійний фонд «Благо» (м. Харків), ЧБФ «Нова сім'я» (м. Чернівці) [6].

В сучасному онлайн-світі спілкування, навчання участь у проєктах відбувається через формальні та неформальні заклади освіти, користування сервісами зберігання інформації (WizIQ тощо), платформами онлайн-зустрічей (ZOOM, Skype, GoogleMeet тощо), месенджерами, соціальними мережами, ігровими платформами навчання, сервісами миттєвого опитування тощо.

Висновки. Таким чином, недостатній рівень розвитку інститутів громадянського суспільства стримує динаміку демократичних змін. Без розвинутого громадянського суспільства

неможливо удосконалювати державне управління. А процеси взаємодії цих секторів вимагають реальної участі громадськості в обговоренні та прийнятті управлінських рішень. В основі такої колаборації завжди лежить побудова ефективного діалогу між державою та молоддю.

Важливим є те, що ефективний розвиток інститутів громадянського суспільства відбувається за підтримки влади. А для цього потрібні рівноправні партнерські відносини. Громадянське суспільство має на меті стимулювати державу до розвитку, захищаючи демократичні цінності. Відповідно молодь має бути повноправним суб'єктом державної політики. А з боку влади має бути максимум уваги до розвитку інститутів громадянського суспільства, які працюють з молоддю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексєєв В.М., Липовська Н.А. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро : ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Боренько Я., Донець А. Демократія, права людини та участь молоді. Громадянська освіта для молодіжних працівників, посібник для тренерів: посіб. Київ, 2017. 120 с. URL: <https://www.ua.undp.org/> (дата звернення: 07.03.2021).
3. Жодних рішень щодо нас без нас: посібник для молоді / упор. Л. Пильгун, А. Колобов, І. Єленева. Київ, 2014. 40 с.
4. Інститут громадянського суспільства. 2020. URL: <https://engage.org.ua/institut-hromadyanskoho-suspilstva/> (дата звернення: 06.03.2021).
5. Мельник Л.А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.2.28.
6. Нідерландська модель профілактики соціально-небезпечних захворювань у молодіжному середовищі. 2021. URL: <https://dismp.gov.ua/niderlandska-model-profilaktiki-socialno-nebezpechnih-zahvorjuvan-u-molodizhnomu-seredovishhi/> (дата звернення: 08.03.2021).
7. Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні. 2003. URL: http://humanrightsukraine.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/eu_charter_ukr.pdf (дата звернення: 07.03.2021).
8. Степаненко В.П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 419 с.

REFERENCES:

1. Alekseev V. M., Lipovskaya N. A. (2019). *Vzayemovidnosyny derzhavy ta suspilstva* [Relationship between state and society]. Dnipro: HRANI [in Ukrainian].
2. Borenko Y., Donetsk A. (2017). *Demokratiya, prava lyudyny ta uchast molodi. Hromadyanska osvita dlya molodizhnykh pratsivnykiv*. [Democracy, human rights and youth participation. Civic education for youth workers]. Kyiv. Retrieved from <https://www.ua.undp.org/> [in Ukrainian].
3. *Institut hromadyanskoho suspilstva* [Civil Society Institute] (2020). Retrieved from <https://engage.org.ua/institut-hromadyanskoho-suspilstva/> [in Ukrainian].
4. Melnik, L. A. (2019). *Vzayemodiya derzhavy ta institutiv hromadyanskoho suspilstva: osnovni ponyattya, problemy ta stratehichni napryamy* [Interaction of the state and civil society institutions: main concepts, problems and strategic directions], №2. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.2.28 [in Ukrainian].
5. *Niderlandska model profilaktyky sotsialno-nebezpechnykh zakhvoryuvan u molodomu seredovyshchi* [The Dutch model of prevention of socially dangerous diseases in the youth environment] (2021). Retrieved from <https://dismp.gov.ua/niderlandska-model-profilaktiki-socialno-nebezpechnih-zahvorjuvan-u-molodizhnomu-seredovishhi/> [in Ukrainian].

6. *Perehlyanuta Yevropeyska khartiya uchasti molodi v hromadskomu zhytti na mistsevomu i rehionalnomu rivni* [Revised European Charter on the Participation of Young People inn Local and Regional Life] (2003). Retrieved from http://humanrightsinukraine.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/eu_charter_ukr.pdf [in Ukrainian].

7. Pilgun L., Kolobov A., Yeleneva I. (Ed.). (2014). *Zhodnykh rishen shchodo nas bez nas* [No solutions for us without us]. Kyiv [in Ukrainian].

8. Stepanenko V.P. (2015). *Hromadyanske suspilstvo: dyskursy i praktyky* [Civil society: discourses and practices]. Kyiv [in Ukrainian].